

УДК 378.147.035.461

©Резніченко О.М.

УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ КУРАТОРА У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.

Актуальність питання. У зв'язку з євроінтеграцією завдання вищої технічної школи дещо змінюються. Нормативні документи Болонського процесу [1] вимагають нових підходів до змісту, форм, технології організаційно-виховної роботи куратора. За таких умов статус куратора академічної групи, зміст його діяльності, характер взаємин зі студентами змінюється.

Аналіз існуючої практики з проведення виховної роботи кураторами академічних груп у вищих технічних закладах освіти засвідчує низький рівень її проведення та надання переваги груповим (колективним) формам здійснення виховання. Це пояснюється достатньою ефективністю такої форми при низькій вартості педагогічної праці. Однак у багатьох випадках куратор має проводити індивідуальну роботу зі студентами, яка має позаплановий, спонтанний характер. Саме індивідуальні форми роботи на основі технологічної культури виховання забезпечують ефективність здійснення педагогічного спілкування та сприяють зближенню студента і викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації позааудиторної роботи куратора присвячені роботи С. В. Романової, Н. П. Бондаренко, І. М. Мельникової, Л. Л. Товажнянського, Г. В. Антонова та ін.[2 – 8]. Аналіз державних документів свідчить, що у своїй діяльності куратор академічної групи здійснює конкретні виховні функції: аналітичну, організаторську, комунікативну та соціальну. Серед основних функцій куратора Л. В. Лисенко виділяє такі: прогнозування мети та завдань розвитку академічної групи як колективу; планування всіх видів діяльності студентів; консультації та поради з реалізації планів групи; координація напрямів виховної роботи студентської групи з напрямами виховних планів факультету, ВУЗу; врахування специфіки факультету, фаху в роботі зі студентською групою; індивідуалізація роботи з урахуванням особливостей студентів групи; врахування індивідуальних нахилів, інтересів кожного члена студентського колективу при розподілі та виконанні доручень; розширення сфери діяльності студентів; координація педагогічних вимог викладачів, тощо.

Відповідно до функціональних обов'язків робота куратора академічної групи має бути спрямована на організацію навчання та дозвілля студентської молоді, допомогу молодій людині набути соціального досвіду поведінки, на виховання у майбутніх спеціалістів національної свідомості, ціннісних орієнтирів загальнолюдської та професійної культури.

С. В. Романовою [2] виділено наступні професійні компетенції куратора, що характеризують рівень професіоналізму та якість виконання функцій та обов'язків куратора: соціальна – здатність узяти на себе відповідальність за розвиток і виховання молодого покоління, толерантне ставлення до студентів, колег тощо, зв'язок особистих інтересів із потребами студентської молоді й суспільства; комунікативна – уміння володіти технологіями спілкування; когнітивна – готовність до підвищення освітнього рівня, потреба в актуалізації особистісного потенціалу, здатність до саморозвитку; спеціальна – готовність до самостійного виконання.

Постановка проблеми. Метою дослідження є визначення ролі куратора у формуванні особливості майбутнього фахівця у сучасному суспільстві, як особистості з якісною підготовкою та творчою особистістю з нестандартним мисленням.

Постановка завдання. Формування особистості майбутнього інженера стало одним з пріоритетних напрямів діяльності вищої технічної школи, що зумовило пошуки вчених і практиків у напрямі визначення резервів підвищення ролі громадських організацій, особистості викладачів, а також бібліотек, студентського середовища, як у реалізації

виховного процесу в практичній діяльності, так і у розробці теоретичних проблем виховання.

Виклад основного матеріалу. Технологічна культура виховання зобов'язує викладача до пошуку нетривіальних форм передачі цінностей і норм культурного ставлення до світу. Вона передбачає відміну від недоцільних і безперспективних демагогічних закликів і заборон, регламентованих вимог. Технологічна культура виховання покликана здійснювати особистісний вплив викладача на систему ціннісних орієнтацій студента. Поряд з тим, виховна ефективність спілкування, як зазначає В. В. Радул, залежить не стільки від зовнішніх педагогічних форм і методів взаємодії дітей та дорослих, скільки від внутрішнього стану тих, хто спілкується, від їх психологічної сумісності, рівня становлення професійної компетентності особистості як викладачів, так і студентів у колективі.

Отже, куратор групи має відповідати не лише за організацію масових заходів, як найчастіше вважається, а проводити індивідуальну виховну роботу на основі спостереження і корекції розвитку розумових, культурних і моральних цінностей кожного студента.

Проведений аналіз теоретичних засад організації інституту кураторів [3, 4] дає підстави стверджувати, що в будь-які часи вихователь має бути ідеалом дійсної інтелігентності, гуманізму, високої педагогічної та психологічної культури, тобто бути центром системи передачі морально-етичних цінностей та соціального досвіду. Лише особистість може виховати особистість. Тому реалізація виховних завдань вимагає від сучасного викладача втілення найкращих здобутків педагогічної науки, поєднання в собі високої культури, педагогічних здібностей, майстерності і професіоналізму.

Необхідно відзначити, що в сучасних умовах вищої школи куратор є не просто керівником, він втілює собою перехід суб'єкта виховання від педагогіки опіки до педагогіки колективної діяльності, колективного спілкування, взаємодії. Тобто куратор має бути переорієнтований з ролі інформатора і контролера, організатора виховних заходів на старшого товариша, друга, духовного орієнтира, консультанта, організатора самостійного здобуття знань, творчості вихованців, їхньої самоосвіти і самовиховання. До речі, про таку роль вихователя вказував ще В.О.Сухомлинський. Це, звичайно вимагає від куратора окрім глибоких знань у професійній галузі, таких особистісних параметрів, як: потреба і здатність до активної і різнобічної професійної соціокультурної діяльності; тактовність, почуття емпатії, толерантності у стосунках зі студентами; вміння забезпечити процес інтерактивного спілкування; здатність до власного саморозвитку та самовиховання.

Кардинальні зміни в системі освіти, які пов'язані з тенденцією її гуманізації та гуманітаризації призвели на перший план концепції взаємодії суб'єктів освітнього процесу замість концепції впливу одних суб'єктів на інші. Активна гуманізація та гуманітаризація уможлиблює комплексну увагу до кожного суб'єкта освітнього процесу через нові освітні технології та конструювання індивідуальної траєкторії його розвитку. Новий підхід до особистості в системі освіти передбачає формуючий вплив на всіх суб'єктів освітнього простору, розкриття можливостей для їх самореалізації. У результаті цих процесів змінюються загальні уявлення про цілі, зміст, форми та методи навчання та виховання.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури [5, 6] засвідчив, що в системі позааудиторної виховної роботи у вищих технічних навчальних закладах існують два основних механізми формування особистості майбутніх фахівців інженерної галузі: вплив суб'єктів освітнього процесу та вплив соціокультурного освітнього середовища навчального закладу.

Основними суб'єктами виховання у вищому навчальному закладі є викладач, який координує процес соціалізації та самовиховання, забезпечує удосконалення взаємодії двох основних соціальних суб'єктів – суспільства й індивіда, під впливом яких формується особистість, і студент, який є об'єктом виховання й водночас виступає як суб'єкт виховання та самовиховання.

Згідно переконань А. М. Бойко виховання, що здійснюється на основі суб'єкт – суб'єктивних відносин визначається знаннями, культурою, педагогічно доцільною емоційно-вольовою сферою та поведінкою передусім двох головних суб'єктів – вихователя

і вихованця. Саме суб'єкт – суб'єктивні морально-естетичні взаємини "вчитель – учень", що соціально детерміновані й педагогічно доцільні є метою, засобом і критерієм виховання.

Утім, як зазначає Г.О. Балл [7, с.47], успіх реалізації гуманістичного підходу опосередкований особистісними якостями педагога (взагалі людини, що намагається стимулювати становлення в своїх підопічних особистісної надійності у поєднанні з особистісною свободою). Своїми досягненнями видатні педагоги зобов'язані не лише принципам, прийомам, методам тощо, які вони розробляли і впроваджували, але й їхньому педагогічному талантові, недоступним для формалізації нюансам їхньої майстерності, досконалості й сили особистості, тому поєднанню авторитету й чарівливості, яке відомо під назвою харизми. Проникнувшись повагою й любов'ю до такого педагога, його підопічні всіляко намагаються виправдати його довіру.

Найбільш узагальнюючим є визначення Г.В. Антонова [8], який подає тлумачення освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу з позицій особистісно-орієнтованого підходу, як сукупність матеріальних і духовних умов, факторів, відносин, що створюються в закладі, які так чи інакше впливають на формування людини, на її розвиток, виховання, освіту, соціалізацію особистості, сприяють спільному розв'язанню проблем і співучасті в діяльності, спрямованій на реалізацію можливостей учасників педагогічного процесу, виявленню їхньої творчої індивідуальності.

Отже, відкритість освітнього середовища дозволяє наповнити світ суб'єктів освітнього процесу якостями багатовимірною сприйняття світу, створити альтернативний образ соціальних процесів у цілому й системи освіти зокрема. Під впливом освітнього середовища знаходяться всі суб'єкти освітнього процесу – і студенти, і викладачі, що дозволяє їм бути рівними перед середовищем вищого навчального закладу у своєму розвитку та самореалізації. При цьому відбувається збагачення як середовища, так і самих соціальних суб'єктів, що підвищує їх соціальний і особистісний потенціал.

Навчально-виховне середовище вищого навчального закладу у складних і різноманітних взаємозв'язках включає певні атрибути: матеріальні (територія, приміщення для різної діяльності, обладнання, в тому числі технічні й мультимедійні засоби, навчальна і науково-методична література тощо); зміст і організацію освітнього простору (соціальний досвід, що "закодований" у змісті навчання й виховання, система управління, регламентація і способи спільної діяльності учасників освітнього процесу, форми самоврядування, норми, традиції закладу, тощо).

До факторів навчально-виховного середовища, що мають найбільший вплив на формування і розвиток особистості, В.В. Ягупов відносить: внутрішній порядок навчального закладу, традиції, ритуали, взаємини в колективі, громадську діяльність, громадську думку.

Підкреслимо, що завдяки підтриманню традицій відбувається спадкоємність та виникає можливість здійснення діалогу історичного досвіду із сучасністю. Оновлення традицій навчальних закладів та створення нових сприяють вихованню патріотичних почуттів, корпоративної культури, почуття гордості за свій ВНЗ, прагненню внести свій внесок в його розвиток, а також формуванню громадянської позиції та соціальної активності студентів.

У ході дослідження з'ясовано, що значні традиції та досвід організації позааудиторної виховної роботи накопичено у багатьох вищих технічних закладах різного профілю (політехнічного, будівничого, машинобудівничого, технологічного, транспортного) міст України, зокрема Києва, Харкова, Дніпропетровська та Одеси, Запоріжжя. (Національному технічному університеті "Харківський політехнічний інститут", Українській інженерно-педагогічній академії, Харківському державному авіаційному університеті, ХНУРЕ).

Отже, вищий технічний навчальний заклад є своєрідним освітньо-виховним середовищем з притаманними йому традиціями та досвідом. Система взаємодії викладач-студент виступає ключовою в системі формування особистості майбутнього фахівця. Позааудиторна виховна робота в свою чергу є елементом навчально-виховного середовища

навчального закладу. Остання створює умови для творчого, психічного, духовного та фізичного розвитку студентської молоді, виступає своєрідною підготовкою до професійної діяльності в умовах розширення й оновлення освітянського діапазону, створення принципово нових можливостей для обрання сучасних технологій формування активного й конкурентоспроможного на ринках праці спеціаліста.

З вищевикладеного стає очевидним, що становлення особистості майбутнього фахівця пов'язується з оволодінням ним середовищем (у даному випадку вищим технічним навчальним закладом), із засвоєнням системи світоглядних орієнтирів та духовних цінностей, нормативів суспільства. Стартові ідеали й цінності особистості закладаються у освітньо-виховному середовищі навчального закладу. Оскільки професія інженера підпорядкована суспільним потребам та спрямована на виконання соціального замовлення, тому найбільш важливими для майбутнього фахівця інженерної галузі є соціальні установки, які й визначають спрямованість його діяльності і засоби її реалізації. Цей факт необхідно враховувати під час організації виховної позааудиторної роботи зі студентами.

Зазначимо, що стрижнем культури є мистецтво, яке створює суб'єктивні моделі майбутнього в суспільстві, безпосередньо в людині, пробуджує почуття піднесеного. Саме цьому мистецтво справедливо вважають естетичною школою моралі. Слушність цієї тези підтверджується думками вітчизняного ідеолога вищої технічної освіти В. Л. Кирпичова, який значне місце відводив естетичному вихованню майбутніх інженерів. Це надавало цілісність системі підготовки інженерних кадрів, яку пропонував вчений. Сутність її полягала не лише у ознайомленні з абстрактними естетичними ідеями, а й у вихованні художнього смаку, опануванні елементів дизайну.

Отже, високий професіоналізм, творча енергія та ініціатива, високий загальний культурний рівень інженерної еліти минулого дозволив здійснити видатні відкриття в різних галузях науки й техніки.

Отже, усвідомлюючи високу суспільну відповідальність інженерної діяльності, видатні творці класичного природознавства та техніки обґрунтували значущість загальнокультурної складової у вихованні особистості майбутнього інженера, що, безумовно, було внеском у розробку теоретичних засад підготовки технічних кадрів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі аналізу літератури встановлено, що у досліджуваній період була відсутня однастайність щодо шляхів реалізації процесу гуманітаризації як процесу звернення до особистості всіх граней освіти. Це питання було вирішено на загальнометодологічному рівні, проте на той час не існувало чіткої, науково обґрунтованої позиції щодо умов та засобів забезпечення гуманізації.

Таким чином, позааудиторна виховна робота у вищих технічних навчальних закладах, з одного боку, створювала у досліджуваній період умови для гармонійного розвитку особистості майбутніх фахівців інженерної галузі, їх самореалізації у виробничій, суспільній і культурній діяльності, з іншого, – її ефективність залежала від дотримання загальних умов (робота інституту кураторів, відповідність форм і методів роботи сучасним виховним технологіям) та специфічних умов (усвідомлення значущості загальнокультурної складової у вихованні особистості майбутнього інженера, посилення їхньої гуманітарної підготовки). В сучасних умовах куратор групи, має проводити не лише масові заходи, а й індивідуальну виховну роботу на основі культурних і моральних цінностей кожного студента.

Список використаних джерел

1. Реалізація в Україні принципів та завдань Болонського процесу: Інформ.-аналіт. матеріали / М-во освіти і науки України. – К., 2003. – 15 с.
2. Романова С. В. Організаційно-виховна робота куратора академічної групи у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00. 05 "Соціальна педагогіка" / С. В. Романова. – Луганськ, 2006. – 20 с.

3. Бондаренко Н. П. Студенческое самоуправление – формированию личности / Н. П. Бондаренко, А. Н. Зеленин // Вестник высшей школы. – 1986. – № 4. – С. 59–61.
4. Мельникова І. М. Сучасні проблеми управління виховним процесом у вищих навчальних закладах України / І. М. Мельникова, О. А. Невмержицький // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Науково-метод. центр вищої освіти. – К., 2002. – Вип. 32. – С. 3–23.
5. Інженер XXI століття: особистість і професіоналізм в світі гуманізації та гуманітаризації вищої технічної освіти: [монографія] / за ред. М. Є. Добрускіна. – Х.: Рубікон, 1999. – 512 с.
6. ТОВАЖНЯНСКИЙ Л. Л. Основные направления подготовки лидеров-профессионалов у Харьковському державному політехнічному університеті / Л. Л. ТОВАЖНЯНСКИЙ: // Творча особистість у системі неперервної освіти : матеріали міжнар. наук. конф., (Харків, 16–17 травня 2000 р.). – Х.: ХДПУ, 2000. – С. 5-8.
7. Виховні технології. – К.: Ред. загальнопед. газет, 2004. – 120 с.
8. Антонов Г. В. Педагогічні засади запобігання і розв'язання конфліктів у навчально-виховному середовищі навчального закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13. 00. 04 / Г. В. Антонов. – Х., 2005. – 196 с.

О.М. Резніченко

Умови ефективної поза аудиторної роботи у вищих технічних навчальних закладах.

Розглянуті питання підготовки гарантійного розвитку особистості майбутнього фахівця – інженера, та його самореалізацію у виробничій, суспільній і культурній діяльності в період євроінтеграції.

Ключові слова: Система виховання, інститут кураторів, суб'єкт, навчально-виховне середовище, самоврядування, євроінтеграція.

Е.Н. Резніченко

Условия эффективной внеаудиторной работы в высших технических учебных заведениях.

Рассмотрены вопросы подготовки гарантийного развития личности будущего специалиста - инженера, и его самореализацию в производственной, общественной и культурной деятельности в период евроинтеграции.

Ключевые слова: Система воспитания, институт кураторов, субъект, учебно-воспитательная среда, самоуправление, евроинтеграция.

E. Reznichenko

Conditions of Effective Extracurricular Work in the Higher Technical Educational Institutions.

The questions of preparation of the guarantee development of the future specialist - an engineer and his self-realization in the industrial, social and cultural activities in the period of European integration were considered.

Key words: the system of education, college tutors, subject, the educational environment, self-government, European integration.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2013р.